

УДК 343.344(477)

Лісняк (Овсякова) М.Ю. аспірант кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Легеза Є.О., д.ю.н., професор, професор кафедри публічного та
приватного права

(Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна)

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТ ПОМІЧНИКА СУДДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Реформування судової системи України розпочате ще в 2015 році, відобразилось у Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки затвердженої указом Президента України від 20 травня 2015 року [1]. Ним було передбачено оновлення законодавства, спрямованого на відновлення довіри до судової влади та суміжних правових інститутів. Питання оновлення судової системи стосувалося не тільки суддів, а і помічників суддів як важливої ланки судової системи покликаної, перш за все, забезпечувати ефективну діяльність суді, що означає якість судочинства України в цілому.

Незважаючи на те, що введення посади помічника судді в українських судах було одним із кроків, зроблених в рамках судової реформи, яка розпочалась відразу після отримання Україною незалежності, правовий статус помічника судді суттєво змінився, деталізувався та актуалізувався саме в останні роки.

Свій вклад в розробку та дослідження даного питання зробили такі науковці як: В. Авер'янов, Ю. Битяк, О. Безпалова, В. Бойко, Борко, М. Бояринцева, М. Булкат, В. Галуцько, Т. Коломоєць, Колпаков, С. Кічмаренко, В. Ковальська, А. Ковальчук, О. Кузьменко, В. Лаговський, А. Д. Мандичев, А. Манжула, С. Обрусна, Я. Окар-Балаж, В. Панчук, А. Рибас, П. Шпенюва та інші. Разом з тим, питома кількість досліджень не враховує останніх змін діючого законодавства. Динамічне реформування юридичної природи статусу помічника судді зумовлює актуальну необхідність дослідження його аспектів. Ціла низка прийнятих в останні роки нормативно-правових актів щодо правового статусу помічника судді актуалізувала важливість наукового роз'яснення для більш ефективного впровадження очікуваних змін у реалії сьогодення.

Кардинально статус помічника судді змінився з ухваленням Закону України «Про державну службу» № 889-УШ від 10.12.2015 р., що набрав чинності з 01.05.2016 р., яким у практику державного будівництва України було запроваджено інститут патронатної служби. Так згідно ч. 1 ст. 92 цього Закону помічники суддів втратили статус державних службовців та набули статусу працівників патронатної служби. Тим самим розробники Закону «Про державну службу» наголошують, що статус помічника судді як патронатного, а не державного службовця відповідає європейським стандартам.

Згідно тлумачного словника патронатна служба - це сукупність осіб, яких самостійно добирають і приймають на посади згідно зі штатним розписом та категорією керівники державних органів та органів місцевого самоврядування [2, с. 309].

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-УШ (а саме ст. 157) визначає загальний статус помічника судді та передбачає, що кожен суддя має помічника (помічників), статус і умови діяльності якого (яких) визначаються цим Законом і Положенням про помічника судді, затвердженим Радою суддів України.

18 травня 2018 р. Рада суддів України затвердила нове Положення про помічника судді (далі - Положення). Члени Ради суддів України затвердили його одногосно з огляду на те, що кожен помічник судді - це спеціаліст, який забезпечує виконання суддею повноважень щодо здійснення правосуддя. Важливим моментом є те, що дане положення було розроблене з урахуванням пропозицій та зауважень

помічників суддів з усієї України. Також важливо зазначити, що нове Положення в порівнянні з попередньою редакцією більш детально регламентує інтереси власне самих помічників суддів. Так, положення містить 25 пунктів, зокрема щодо: права судді мати додаткового помічника (п. 11); порядку нарахування премій, застосування заохочень та дисциплінарних стягнень (п. 15, 16, 17); права на додаткову відпустку за особливий характер праці (п. 18); порядку заміщення секретаря судового засідання помічником судді (п. 20) тощо.

Положення про помічника судді визначає, що помічник судді - це працівник патронатної служби в суді, який забезпечує виконання суддею повноважень щодо здійснення правосуддя [3]. При цьому, в Положенні окремо прописано про посади помічника: голови суду; заступника голови суду; судді-члена Ради суддів; секретаря судової палати апеляційного суду.

Загалом, на помічника судді покладено досить великий обсяг обов'язків, а тому вимоги до помічника судді є достатньо високими, оскільки якісна робота судді значною мірою залежить від якісної, професійної та висококваліфікованої роботи його помічника [4].

Традиційно, діяльність помічника судді в науковій літературі розглядають в контексті організаційного забезпечення суддів [5, с. 159], розуміючи під ним методи і засоби, необхідні для того, щоб судочинство було доступним і ефективним. Проте, сьогодні, в умовах переосмислення ролі та значення посади помічника судді у процесі здійснення правосуддя, і судді, і державні діячі погоджуються з думкою про те, що професія помічника судді є не просто технічним засобом організаційного забезпечення діяльності судді, а набуває рис самостійного правового інституту [6].

Незважаючи на прийняття нового Положення, правовий статус помічника судді все ще потребує додаткового нормативного врегулювання. Зокрема, залишається відкритим питання щодо доцільності віднесення посади помічника судді до патронатної, а не державної служби. Також, недостатньо регламентовано інститут «додаткового помічника», питання здійснення помічником судді повноважень секретаря судового засідання. Досить дискусійними видаються окремі положення щодо оплати праці помічника (зокрема, щодо надбавок) та додаткової відпустки. Небезпекою для української судової системи є також наявність корупційних ризиків через скасування у помічників суддів статусу державних службовців, оскільки тепер вони не підпадають під дію законів «Про запобігання корупції» та «Про очищення влади». Таким чином, деякі положення законодавства щодо правового статусу помічника судді потребують додаткового роз'яснення та тлумачення, а деякі - коригування на законодавчому рівні.

Перелік посилань:

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>
2. Серьогін С.М. Енциклопедія державного управління у 8 т. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ: НАДУ. 2011. Т. 6: Державна служба. 2011. 524 с.
3. Положення про помічника судді: Рішення Ради суддів України № 21 від 18.05.2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-18/>
4. Посада помічника судді - престиж чи відповідальність. <http://www.vaas.gov.ua/news/posada-pomichnika-suddi-prestizh-chividpovidalnist/>
5. Куйбіда Р.О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: Монографія. О. Куйбіда. К.: Атіка. 2004. С. 195.
6. Круглий стіл: «Помічники суддів в Україні: вітчизняні реалії та європейські перспективи». URL : www.viaduk.net/